

vereniging

ORDE DER VERDRAAGZAMEN

Giro nr 46 88 74 t.n.v. de Penningm. der "ODV" Delfgauw

Uitsl.v.publ.& abonn.: Van Blankenburgstr. 76, 2517 XT Den Haag, tel.070-465592
(tussen 17.30 en 18.30 uur)

Secretariaat: Troelstralaan 38, 2641 WG Pijnacker tel.01736-6577

Verschijnt 2 x per maand

Nadruk verboden

17 juli 1987

3le jaargang

nr. 20

WERKEN EN SPELEN

Goedenavond vrienden,

U weet het allemaal: we zijn niet alwetend of onfeilbaar. U wordt verzocht om zelf na te denken. Bij dit onderwerp kan dat zeker, want daar weet u waarschijnlijk meer van dan wij, zover het de moderne situatie betreft.

Werken en spelen. Iemand heeft eens gezegd: spelen is die vorm van werken waarin de sleur ontbreekt en het enthousiasme blijft bestaan. Ik denk dat daar eig. een hele goeie opmerking is gemaakt. Werk wordt pas werkelijk werken, wanneer het een sleur is. Zolang als er een uitdaging in blijft zitten, dan is het meer spel dan werken. Het is ook niet voor niets dat bijv. uw senatoren end. het hebben over "het politieke spel". Er zijn oorlogsspelen en strategische spelen bij de militairen, en toch hebben die mensen een beroep. De vraag is naar, is dat beroep nu iets dat je eig. tegen wil en dank uitoefent of is het iets waar je met hart en ziel in opgaat?

Voor sommige mensen is het onvoorstelbaar dat een accountant met volledig enthousiasme zich elke keer weer in een cijferbrij stort die voor een ander misselijk makend en onbegrijpelijk is. Maar er zijn mensen voor wie het gewoon een uitdaging is om te kijken of alles nou wel of niet klopt en dan kun^{je} niet zeggen dat hun werken alleen maar werk is, er zit een spel-element in.

Hetzelfde heb je net leren. Kinderen op school leren, maar leren ze nu omdat het moet of is hun leren pas dan goed wanneer het een spel blijft, een uitdaging? De ervaring leert dat kinderen in zgn. ver onder ontwikkelde gemeenschappen zelden of nooit een school bezoeken. O, ze komen wel eens bij een wijze man terecht, die verhalen verteld en zo, maar daar blijft het bij. Maar doordat ze meedoen, door het hele dorp heenlopen en overal door de gemeenschap geaccepteerd worden, hebben ze hun eigen spelletjes. Ze zien een boot maken en ze spelen dat ze ook een boot bouwen, ze bouwen d'r een. Ze zien dat moeder rijst stampt en de meisjes die staan dat na te doen.

Ja, waarom? Omdat ze rijst stampen? Nou, misschien hebben ze

alleen maar zand. Maar daar gaat het ook niet om. Het is en blijft spel, door dat spel echter blijken ze zich vaardigheden eigen te maken en zeer vele vaardigheden, zodat, wanneer ze eenmaal wat volwassener zijn, blijkt dat ze in staat zijn om een huis te bouwen, een boot te maken, jacht te bedrijven, wapens, instrumenten te vervaardigen, alles wat ze nodig hebben in hun dagelijks leven.

In de moderne maatschappij is dat een beetje anders geworden, en het is misschien nu voorbij, maar in mijn tijd was er dan dat eeuwige opdreunen van de tafels van vermenigvuldiging, u weet wel: $1 \times 1=1$, $2 \times \dots$, $1=2$, enz. Ja, $2 \times 2=4$ wou ik al zeggen, ik liep al op de zaak vooruit. Maar dat dreunen, die verveling, die wordt eig. de oorzaak dat er werk is.

Ik hoor heel veel mensen ook praten over "de noodzaak om te werken". Ik ben het niet met ze eens, - misschien helaas of verkeerdelijk -, maar ik vind werken, dat is iets, dat moet je alleen doen wanneer je er werkelijk met hart en ziel in op kunt gaan. Dan pas kun je het beste presenteren, dan pas leer je het meeste, dan pas voel je je gelukkig. En als je geen werk hebt, dan is dat ook helemaal geen schande, zolang je je maar niet verveelt. De vijand is niet de werkeloosheid, maar de verveling.

Waarom zou je van de dingen geen spel kunnen maken? In uw tijd is het misschien zo dat de kinderen liever gangster spelen dan politieagent, maar in de oude dagen waren er dan wel kinderen die dat speelden, en elkaar waarschuwden dat ze geen papier op de straat mochten gooien, of dat ze moesten uitkijken met oversteken en al die dingen meer. Een spel misschien, maar gelijktijdig gebeurde er ook nog iets wat goed was. Er zat nl. een leringsfunctie in, een aanpassingsfunctie, niet alleen voor de kinderen die het spel speelden, maar ook voor de anderen die ze aanspraken.

Er zijn mensen die zeggen: ja, maar, is het nou nog spel, als je bijv. gaat kijken naar - wat hebt u - voetbal, boksen, dat soort dingen. Dan zeg ik: ach, als je er iets van kunt leren: ja. Maar zolang het alleen maar toeschouwerssport is, is het eig. niet eens spel, het is geen werk, het is alleen een bemanteling van een verveling. Want je bent je zelf niet actief.

't Zelf zijn, 't zelf bezig zijn, of het nu op geestelijk of ander terrein gaat, is het meest voornamelijk wat er bestaat. Van werk spreken we op het ogenblik dat die functie die je op dat ogenblik voortbrengt, van waarde is of van toepassing is voor je omgeving.

Hoelang is het geleden dames, dat er werd gezegd: ach, vrouwen werken eig. niet. Vrouwen, nou ja, ze maken een bed op, en ze vegen een beetje de vloer, en dan zitten ze een hele tijd met elkaar te rebbelen, en dan maken ze nog eens wat eten klaar, en voor de rest hebben ze alleen maar eisen aan manlief en verwijten tegen de kinderen. Maar op het ogenblik dat een vrouw een huishouden doet, en goed doet, dan werkt ze. Maar gelijktijdig, omdat ze een motivering heeft daarbij, omdat het een betekenis heeft, zullen een aantal dingen in dat werk toch weer een spel worden. Bijv.: wat zal ik nou eens voor lekkers gaan maken? Dan wordt het koken een spel en is niet alleen maar werken.

Ik dacht dat we dit als uitgangspunt zouden kunnen nemen vandaag, maar wanneer u er anders over denkt, kunt u dat nu natuurlijk onmiddellijk kenbaar maken.

Goed. Nu leeft u op het ogenblik in de vacantiетijd. Drommen mensen trekken naar streken waarvan ze de taal niet verstaan,

waarvan ze het eten niet verdragen, om foto's te maken, die ze dan anderen laten zien als ze thuis willen uitrusten. Kijk, dat is natuurlijk allemaal heel aardig, maar je zou je toch eens af moeten vragen: is dat eig. ook niet "werken"?

Ik denk dat pa, die in de file staat op een van de franse wegen, veel dichter bij een beroerte komt dan-ie bij zijn dagelijks werk ooit is. Toch noemt-ie dat zijn vrije tijd, de vakantie die hij hard nodig heeft. Daarom? Omdat datgene wat wij werk noemen maar al te vaak een sleur is. De verplichte eeuwige herhaling van steeds weer dezelfde zaken en steeds weer dezelfde problemen en steeds weer dezelfde oplossingen, die, wanneer de klok het juiste uur slaat, gelukkig tot de volgende dag terzijde kunnen worden gelegd.

De lopende band ... (de spreker wordt overstemd door geraas van rollende donder buiten) is zojuist uitelkaar gespat ..., -heeft zijn weg gevonden in alle dingen, tot zelfs in het sociale werk toe, waarbij de problemen langzaam maar zeker worden ondergebracht in een standaard-categorie, behandeld met het standaard-antwoord en als het kan een lekker praatje erbij, want dan schiet de tijd beter op. Heem me niet kwalijk.

Ambtelijke arbeid is een kwestie geworden van: hoe kan ik met zo weinig mogelijk verantwoordelijkheid zo veel mogelijk papieren afdoen? Bedrijfsleven is: hoe kan ik tussen alle wettelijke bepalingen door zo kronkelen dat het net lijkt of we geen winst gemaakt hebben? N.a.w.: je bent niet creatief bezig. En als er iets is wat creatief is, dan is het juist: SP&L.

Werkelijk spel, dat is vaak reageren op een inval, ook binnen een bepaald kader, een bepaalde orde. Iemand die tennis speelt, - en nou heb ik het niet over professionals, maar over de mensen die het gewoon voor hun plezier doen -, daar gaat het erom om juist die ene bal zo te raken dat de ander hem net niet haalt, en dat is dan een vreugde. Dan moet je elk ogenblik anders zijn, anders reageren. Het is geen routine, niet iets wat je elke dag doet. Het kan vermoeiend zijn, maar aan de andere kant: je bent eig. bezig om een nieuwe behaersing te scheppen.

Mensen schilderen of tekenen voor hun plezier. Oh, het zijn geen grote schilders misschien, geen grote kunstenaars, maar wanneer ze er helemaal in opgaan, dan brengen ze iets van zichzelf over, ook op dat doekje dat dan misschien alleen goed genoeg is om bij ome Moon op de w.c. gehangen te worden (dan zien ze het in ieder geval). Het is scheppend bezig zijn.

Er is een tijd geweest dat uitvinders ontzettend hard werkten, denk maar aan de tovenaars van Manlow Park, Edison. Die man die was dag en nacht vaak bezig, en de ploeg die hij bij zich had die moest ook werken, maar eig. was het niet helemaal werk, 't was een uitdaging, 't was iets tot stand brengen, iets maken wat er niet was. Iets bereiken wat onbereikbaar scheen. Wanneer je nagaat hoe de wetenschap oorspronkelijk beoefend werd, zul je ook vinden dat het heel vaak rijke mensen waren, die hun hele leven aan allerhand onderzoekingen hebben gewijd, waarvan je je nu misschien afvraagt of ze wel zinvol waren.

Maar die mensen vonden daarin, wat ze hun werk noemden, maar wat in feite hun innerlijke verrukking was, de absolute verdrijving van alle verveling, 't probleem waar je je volledig aan kon wijden. Datzelfde zien we ook met geestelijke oefeningen. Ja, u moet me niet kwalijk nemen dat ik iets voor onze eigen afdeling ook in het geding breng, een beetje reclame is nooit weg. Wat denkt u nu van mensen die zitten en bezig zijn met een litanie?

Hedduh-hehhuhhuhhhh - bid voor ons, hebblrwurwurw - bid voor ons. ik bedoel dat is geen gebed, dat is zelfs geen samenzang. dat is de slaap van de innerlijke organen, de geestelijke organen, teweeg gebracht door een schijn-vroomheid waarin je niet eens volledig op kunt gaan.

Of ja, wat had je ook nog ...? Oh ja, het rozenhoedje. Toen ze me dat de eerste keer vertelden, dacht ik aan zo'n bolletje van stro met een bloementuin. dat is ook zoiets van:

Onze vaderdinnindrubblubrlbrl.. Amen. Wéésgegroetmajajam-jam-jam-jam-jam..Amen, ik bedoel dat is gewoon geestdónd. dat maakt niets in je wakker.

Nu zijn er mensen die gaan zitten mediteren, en er gebeurt wat, je weet misschien niet eens wat, maar er gebeurt wat in je, ergens heb je het gevoel: één greep verder en ik heb die draad te pakken. Het is de uitdaging en je doet het elke keer weer, en een enkele keer dan heb je die flits. Of een enkele keer heb je die rust. Dan zeggen ze: ja, dat is geestelijk werk. neem me niet kwalijk, vrienden, het is ook een geestelijk spel. U bent bezig u zelf op te voeden, door u bezig te houden met de waarden en de wereldwaarden van degenen die geestelijk gezien wat meer volwassen zijn.

Jezus heeft een keer heel aardig gezegd: als je niet bent zoals de kinderen, zul je niet binnengaan in het Koninkrijk. Daarom hebben een hele hoop mensen gedacht: nou, als wij ons kinds genoeg aanstellen, worden we wel heilig en het is ook eigenaardig dat zowel bij de heiligen als hun vereerders heel veel kindsheid voorkomt. Maar realiseer je nou eens een keer: al die dingen, al die geestelijke zaken, die moeten spontaan beleefd worden. Desnoods met een drift, desnoods met fouten, zoals kinderen. Het leven is een voortdurende uitdaging en als het je niet lukt, dan mag je rustig huilen, stampvoeten of driftig worden, als je het maar opnieuw probeert. Leven is spelen en niets anders.

Geestelijk streven is spelen d.w.z. ervaringen opdoen, in allerhand omstandigheden toch weer innerlijk creatief reageren, en naar buiten toe misschien óók nog scheppend zijn. D.w.z. iets wat in je leeft gestalte, vorm geven totdat het vóór je staat, en je er eindelijk naar kunt kijken.

Ik heb in deze tijd nogal eens gehoord dat werken toch heel iets anders is dan spelen. Zo zij het, wanneer werken langzaam maar zeker een systeem wordt waarbinnen de eigen persoonlijkheid geen inbreng heeft, ja, niet eens hebben mag, want dan zou de norm niet meer passen. Dan zeg ik: nou ja, goed, ik kan me voorstellen dat jullie het zo over het spel hebben. Maar wat voor spel bedoelen jullie eigenlijk? het spel van de gemechaniseerde lichaamsbeweging, de schuddebuikende dikkers, die in trainingspak in sukeldrafjes voortdurend langs de paden lopen te sjokken, en die zich voorhouden dat ze trimmen, terwijl hun gewicht meestal eerder toeneemt?

Ik bedoel dat lijkt mij niet. maar iemand die gewoon bezig is met iets, die zich beweegt omdat het hem plezier doet, en niet omdat ie het zich heeft opgelegd of omdat het moet, die zal veel sneller, soepel blijven, afvallen, die zal veel meer bereiken. Het spel is niet iets wat je kunt organiseren. Het is hetzelfde als met kinderen. ik weet niet of u wel eens gezien hebt, - misschien dat het nog wel gebeurt -, dat er een kinderfeest was. U weet wel: lepel in je mond met een ei erop en dan door een hindernis-baantje heen. Of zaklopen of, met een ander samen,

linkerbeen en rechterbeen gebonden en dan als siamese-tweeling hardlopen of zoiets. Nou ja, laten we eerlijk zijn: het was meestal geen groot succes. Behalve wanneer er een paar vijanden waren, dan werd het ineens levendig, dan was het spel geworden, want dan ging het erom om de ander te snel af te zijn, dan voelde men zich genoopt om te demonstrenen wat men kon. Het spel was er omdat de uitdaging er was. Ik denk dat wanneer men zegt dat spel in deze tijd zo nodig is, men in feite ook zegt dat het ontbreekt aan uitdaging.

U werkt, goed. U werkt voor de gemeenschap, althans in het kader dat die gemeenschap geschapen heeft. U zult uw werk zo goed mogelijk doen, daar ben ik van overtuigd, en u moet het doen want anders kunt u in deze gemeenschap niet leven. Datgene wat u spontaan creëert, wordt niet betaald. Alleen datgene wat u volgens voorschrift voortbrengt is een betaling waard, niet waar? En geld heb je nodig. Daarom regeert de verveling, er is geen sprake van dat je je persoonlijke initiatieven werkelijk kunt ontplooien. Het enige wat voor de moderne arbeider - zover mij bekend - overblijft, is het werpen van een epistel in een ideeënbuis, en als-ie nou toevallig de kaas 10.000 gulden of meer bespaart, krijgt-ie 500 gulden als beloning.

Ik vind dat allemaal natuurlijk mooi, dan kunnen ze tenminste nog iets doen, en het is misschien nog enige uitdaging in het werk om te kijken of het anders of beter kan. Maar waarom zou je het niet zelf mogen verbeteren? Dat is het element wat je nodig hebt.

Er is een tijd geweest dat mensen die, volgens hun omgeving dan, te rusteloos waren of zelfs niet deugden, naar verre landen gingen en later terugkwamen, misschien berooid als de verloren zoon, of rijk als de oom uit Amerika. Maar daar ging het niet om. Ze konden zichzelf testen en toetsen. 't Leven was een voortdurende uitdaging waar je heel veel mee kon doen. Dat kun je niet vervangen door georganiseerde spelen. Een mens moet zelf kunnen doen.

Vliegeren met een vliegertje dat je zelf hebt gemaakt, is misschien niet zo succesvol als het op grote hoogte brengen van een duur gekochte vlieger, maar de vreugde van het maken, en dan het succes dat-ie ook nog staat, dat is iets ontstellends. Ik bedoel, daar kan iedereen, van een kind van zes jaar tot een man van 80, enorm blij om zijn. Ik heb het gemaakt en het gaat. Dat is het karakter van spel.

Spel is inderdaad een vorm van werkzaam zijn, maar een werkzaamheid die past bij je eigen persoonlijkheid, waarin je alle mogelijkheden die je hebt zoveel mogelijk probeert te ontplooien. Het is spel wanneer je kaart speelt met anderen en je probeert te onthouden wat er allemaal uit het pak is, zodat je weet wat je bij de anderen ongeveer kunt verwachten. De uitdaging om een ander te slim af te zijn, dat is spel, zo goed als een roeiwedstrijd, of vechtsporten, of misschien het houden van vredes-demonstraties, want dat kan ook vaak een vorm van spel zijn. Maar je moet natuurlijk wel onthouden dat dat spel nooit volledig goed kan zijn, wanneer er niet ergens een element van scheppen, van tot stand brengen in ligt.

Destructiviteit wordt ook wel eens als een spel beschouwd, maar ze is het niet, want het is alleen maar vernietigen, je brengt alleen maar je onlust over in de destructie van voorwerpen of zelfs mensen, je bouwt niets op. Strijd is goed en ik denk dat in werk en spel strijd altijd toch wel een element blijft dat van belang is.

Maar strijd moet opbouwend zijn, ze moet a.h.w. je méér maken dan je bent. Al wat u geestelijk bereikt, hoe mooi of hoe goed het ook lijkt, is eig. waardeloos tenzij u zelf iets bouwt daarmee. Dingen leren: erg mooi, maar als je ze niet gebruikt, wat heb je er dan aan? Het leren om het leren is misschien een poging om je waardering voor jezelf een beetje op te vijzelen, maar het leren en gebruiken, dat is een poging om je zelf in de wéreld meer mogelijkheden te verschaffen. Het is gelijktijdig de voortdurende uitdaging om jezelf waar te maken. Jezelf waarmaken, of het nu geestelijk is of stoffelijk, is en blijft een van de belangrijkste dingen in het bestaan. En het blijkt dat we dat in het spel veel meer doen dan in het werk. Daarom wil ik weer een conclusie trekken: werk is eerst dan zinvol wanneer een spel-element daarin niet ontbreekt. Iemand die daar commentaar op heeft.

(Stilte)

U lijdt in stilte en u denkt nou ja, we zitten droog. Dan heeft u op één punt in ieder geval gelijk, ik hoop op het laatste.

Ik probeer duidelijk te maken dat ons wezen niet alleen maar bestaat uit de mogelijkheid om te verdienen en onszelf te handhaven. Dat we net iets meer moeten zijn, als mens en als geest. Want als geest bouw je ook je eigen wereld op, maar als dat een formele wereld is, - je zult hem met heel veel anderen delen, dat is waar -, wordt ze gelijktijdig een soort gevangenis die je niet meer los laat, tot je uiteindelijk ontvlucht in een reïncarnatie. Maar als je steeds blijft scheppen en herscheppen, wanneer je steeds weer bezig bent met nieuwe denkbeelden, nieuwe benaderingen, dan breidt de wereld zich uit, dan wordt de wereld en je bestaan steeds groter en dan is er geen behoefte om terug te keren naar iets wat ik vanuit mijn huidig standpunt de gevangenschap in een stoffelijk lichaam zou willen noemen.

Uw geest kan vrij zijn, maar uw geest kan alleen vrij zijn wanneer ze in zichzelf van krachten bewust wordt, in zichzelf nieuwe beelden vindt van mogelijkheid, van ontwikkeling, van ontplooiing. Zolang dat het geval niet is, kunt u uw geestelijke oefeningen beter staken. Dan wordt het werk, dat je doet omdat je hoopt dat het wat oplevert. Het is niet meer een uitdaging, de onbekende wereld van de geest die je wilt veroveren.

Zolang u afhankelijk blijft van alle normen en waarden zoals ze om u heen bestaan, zult u nooit werkelijk spelen, maar u zult ook niet wezenlijk uw persoonlijkheid volledig ontwikkelen. Dat wil niet zeggen dat u dus alle normen opzij moet gooien, het wil alleen zeggen dat u die normen alleen daar kunt hanteren, waar ze voor u zelf een bevestiging zijn van uw persoonlijkheid. Dat u moet kijken wat er verder mogelijk is, altijd voort gaan, altijd verder gaan. Uittrekken als een soort hedendaagse geestelijke Columbus, op een onbekende oceaan van mogelijkheden en krachten, zeilend naar een wereld waarvan je maar ten halve weet of je ze wel kunt bereiken en waarvan je vermoed dat ze dan wel zo en zo zal zijn. En natuurlijk: je denkt in India aan te komen en je komt in Amerika - wat toen nog niet zo heette -.

Weet u, beste vrienden, wanneer die uitdaging, de moed om te spelen met het leven, teloor gaat dan is het terecht donderen. Dan gaat het niet meer. Maar wat is de donder? De donder is alleen het geluid dat ontstaat wanneer de bliksem al is overgesprongen. Je moet niet de donder zijn, je moet de bliksem zijn. En dan desnoods een ondeugende bliksem, als het niet anders kan. Je moet altijd weer proberen nieuwe punten te bereiken, je kracht, je wezen

te ontladen. Nieuwe contacten te vinden, nieuwe denkbeelden, nieuwe werelden te scheppen. Niet alleen het bestaande te hervormen, nee, het nieuwe te vinden, die weg te vinden waardoor je meer jezelf bent, waardoor je de wereld meer jezelf maakt. Zeker, dat is een spel, maar het is inherent aan uw wezen. Arbeid is iets anders. Arbeid, dat is de uitgedroogde traditie waaraan je geketend bent, omdat je niet meer weet hoe je jezelf moet zijn.

Dieren jagen, roofdieren jagen. Als het roofdier op jacht gaat bestaat er wel degelijk een zekere routine, bijv. als leeuw en leeuwin samen jagen, dan zult u altijd zien: de leeuwin drijft op en de leeuw slaat, dat is bijna altijd waar. Maar elke jacht is anders, elke jacht is een poging, instinctief misschien, om iets te bereiken op een betere manier, nog sneller, nog vlugger, nog juister. Rekening houden met alle omstandigheden. En geloof me: tijdens de jacht, dan kloppen die dieren hun harten sneller, dan lijkt het of hun zintuigen plotseling scherper zijn geworden.

Van dieren is dat gewoon, niet waar. Het is allemaal instinct. Ja ja, en wie het zegt stinkt erin. Maar, zoals het met die dieren is, zo is het met de mens. U bent niet geschapen voor de eentonigheid en de eenvormigheid. U bent geschapen met de behoefte een vaste basis te hebben, en die is dan eentonig misschien en ligt in vorm en structuur vast, noem dat dan uw huis, uw hol, uw werk. Maar daarin bestaan op zichzelf is dodelijk, tenzij je naar buiten gaat om het avontuur, de beleving, de jacht, het speuren naar een betere weide, het zoeken naar andere gezichten, het proberen jezelf te ontdekken, misschien zelfs het proberen in jezelf een besef te krijgen van al wat je bent geweest en wat je gaat worden. Die uitdaging heb je nodig.

Werk is in de maatschappij van de mensen een soort thuisbasis geworden, maar het is beter om deze alleen als basis te zien en niet als levensdoel. Want het is juist wat buiten deze vaste orde, buiten deze vaste regelmaat gebeurt, waardoor u beleeft, waardoor u innerlijk verfrist wordt, waardoor u elke keer met uitdaging wordt geconfronteerd. En daarom zegt pa in de auto, terwijl-ie in die file in Frankrijk staats pot-ver.. is dat nou vakantie? En gelijktijdig is-ie toch blij dat-ie eruit is.

Ik hoop dat dit als inleiding voldoende is. Onmiddellijke commentaren zijn welkom. Andere commentaren en vragen graag na de pauze. (Stilte)

Nou vrienden dan laat ik u aan de eigenaardige deformaties van het nederlandse klimaat over tot we elkaar over, zullen we zeggen rond 20 minuten op zijn laatst, weer treffen. Ik dank u voor uw aandacht.

VRAGEN

Zo vrienden, ik stel met vreugde uw aanwezigheid wederom vast, en buiten is het onweer bijna afgelopen, dus kunnen we hier binnen met het gedonder beginnen. Uw vragen komen aan de beurt. Mag ik de eerste vraag?

x Vanaf de wieg tot de dood wordt de mens in feite gemanipuleerd, tenzij hij/zij zich bewust wordt van het 'levensspel'.
Welke mogelijkheden zijn er voor deze mensen om zich in hun leven toch bewust te worden van het spel?

- In de eerste plaats: wees niet lui en denk niet dat een ander alles beter weet. In de tweede plaats: neem proeven, maar denk niet dat je zelf alles beter weet. In de derde plaats: probeer dat-gene te vinden wat je aan werk en spel zelf het prettigste en

aangenaamste vindt, en doe alles om daarmee dan toch je onderhoud te verdienen aan de ene kant, en aan de andere kant een levensvervulling vinden. Op deze manier kun je veel van die manipulaties vermijden.

Van zou ik verder nog willen zeggen in het algemeen: advertenties liegen allemaal bijna. Politici liegen bijna allemaal. Priesters vertellen een waarheid waaraan ze zelf twijfelen.

U hebt het recht om uw eigen mening te vormen. Handel volgens die mening, maar verkondig haar niet luidkeels, anders bent u net zo dwaas als de anderen.

x Hoe wordt het spel in de geest beleefd?

- Nou, wat ik op het ogenblik doe is ook een soort spel.

Natuurlijk, ik leer ervan en ik probeer u wat te leren, - ik weet niet of het me lukt, maar je hoopt dan altijd weer het beste, dat is een eigenschap van elk spel. Als ik het goed bekijk is alles wat wij doen in zekere zin een spel. Het is het antwoorden op een uitdaging die bestaat waarvan je denkt dat je ze aankunt. Het is jezelf confronteren met allerhand zaken die dan toch wel afwijken van de norm, zoals die voor jou bestaat in je eigen wereld op dat ogenblik.

Het is, dacht ik, ook het langzaam loslaten van alle zekerheden, omdat het principe van de onzekerheid in feite de enige zekerheid geeft die je nodig hebt, nl. de mogelijkheid om jezelf op elk ogenblik te zijn, zonder gelijktijdig door de krachten buiten je beheerst te worden.

x Heeft deze samenleving wel zoveel tot stand gebracht? Wat eigenlijk? Krishnamurti relativeerde dit in hoge mate:

"hoogstens wat geld, een baantje, dus erg weinig. De maatschappij is eigenlijk uw vijand, als u de waarheid zoekt".

- Dat laatste dat zou ik onmiddellijk willen onderschrijven, ja. De maatschappij is nl. een anonieme gemeenschap die probeert u haar waarden op te leggen, omdat u daardoor voor haar een nuttig element bent. Maar het is uw behoefte niet om nuttig te zijn voor een anonieme gemeenschap, maar om uzelf te zijn en een voor u en anderen nuttige relatie met anderen aan te gaan.

Wat deze gemeenschappen bereikt hebben? Eigenlijk veel bijgeloof. Democratie: bijgeloof bijv., de marxistische leer: bijgeloof, het gelijk van Mao: bijgeloof en ik kan nog wel even doorgaan. Op dat bijgeloof heeft men dus een wijze van leven gebaseerd, die alleen in stand kan worden gehouden door de werkelijke verschijnselen daarvan te verloochenen of te onderdrukken. En dat is natuurlijk absoluut verkeerd.

Aan de andere kant heeft de mensheid een techniek geschapen waar je respect voor moet hebben. Maar ze heeft in zichzelf nage laten, de zelfbeheersing tot stand te brengen die nodig is om zo'n techniek goed te hanteren. Ze heeft voor zichzelf mogelijkheden geschapen die onmetelijk groot zijn, maar heeft gelijktijdig vergeten dat deze alleen bereikbaar zijn door zelfbeperking. Men heeft de nadruk gelegd op de materie en heeft daarbij vergeten dat er in de mens bepaalde waarden zijn die met materiële zaken niet of ternauwernood samenhangen. Je zou dus kunnen zeggen: deze maatschappij is dezelfde maatschappij van het Stenen tijdperk, alleen met een andere techniek en met veel grotere stammen.

x Zijn de 'kampioenen' van deze materialistische maatschappij - een Getty, een Rockefeller - gelukkig in de geestelijke wereld? Wat is in het algemeen het leerproces van dergelijke mensen?

- Nou, ze leren eerst dat ze anderen naar hun hand kunnen zetten, dan gaan ze dood en dan leren ze dat het daar niet gaat,

dan zijn ze dood-ongelukkig en dan ontdekken ze bovendien dat anderen denken: gelukkig, die zijn dood - dat is ook een hele slag-, en dan moeten ze gaan zoeken naar een methode om toch iemand te zijn. Dan blijkt dat je alleen iets kunt zijn of iemand kunt zijn in de geest wanneer je betekenis hebt, hoe dan ook, voor anderen. Zodra ze dan aan dat wisselwerkingsproces beginnen, nou ja, dan zijn ze net zo gelukkig als ieder ander.

x welke delen van het bedrijfsleven zouden beter kunnen worden afgeschaft; of is het beter dit innerlijk te negeren?

Is bijv. de hele administratieve sector in het bedrijfsleven niet vnl. gebaseerd op het wantrouwen tussen de mensen, en zou het dus niet beter zijn dááaraan te werken?

- Wanneer mensen elkaar vertrouwen zijn er altijd een aantal mensen die dáárdoor van het vertrouwen misbruik kunnen maken. Maar ik ben met u eens: de administratieve sector is voor een groot gedeelte veel te ingewikkeld en top-zwaar. Er wordt vaak meer nadruk gelegd op de productie, en toch is het de productie die de mogelijkheden schaft, waardoor de administratie kan bestaan, als u begrijpt wat ik bedoel.

Men zou dus moeten leren de belangrijkheid van de zaken wat anders in te zien, en niet meer uit te gaan van regels en regelingen zondermeer, maar van een optimale voortbrenging van nodige producten, en gelijktijdig een afschaffing van alle overbodige variëteit van productie. Als men dat zou doen zou men er een eind beter aan toe zijn volgens mij.

Maar ja, ik ben misschien een ouwe dwaas. In mijn tijd waste je je met groene zeep of, als je een beetje deftiger was, met glycerine-zeep. Tegenwoordig heb je 777 wasmiddelen, die uiteindelijk uiteenvallen in 4 verschillende soorten, maar het verschil in verpakking rechtvaardigt het verschil in prijs. Nou ja, kijk dat vind ik dus absoluut dwaas. En wanneer er dan ook nog arbeiders zijn die trots zijn dat ze dit product maken en niet dát, terwijl ze weten dat het verschil praktisch nihil is, dan vind ik die arbeiders ook dwaas.

Maar ja, laat ik daar niet op doorgaan. Nou, mag misschien toch even, we hebben wel iets tijd. Kijk, zolang arbeiders denken dat de hoevéélheid geld in het loonzakje belangrijker is dan de koopkracht van het geld, zullen ze altijd dwazen blijven. Het gaat niet om wat je met je arbeid verdient, het gaat erom wat je door je arbeid kunt verwerven. Dat blijkt nooit in getallen te liggen, want tegen de tijd dat de arbeider zijn gevraagde loonsverhoging heeft gekregen zijn de prijzen al weer veel verder gestegen. Daarom heb je daar geen belang bij.

Ik dacht dat als je in de bedrijfsvoering alles rationeel zou willen hebben, je in de eerste plaats zou moeten zeggen: de arbeider heeft recht op het product van zijn handen tegen de kostprijs die het, inclusief arbeid etc. dus, waard is. In de tweede plaats: een arbeider moet kóópkracht hebben en niet geld verdienen.

Ten laatste: alle registratie en administratie-apparatuur is voor negen-tiende overbodig. Wanneer je dat overbodige afschaft kun je beter en goedkoper produceren en meer tot stand brengen, zeker wanneer degenen die nu nutteloos daarin bezig zijn, dan nuttige dingen zouden doen. Waarmee ik niet wil zeggen dat administratief personeel luiert ofzo. Ik zeg alleen dat een groot gedeelte van de arbeid die zij verrichten in wezen overbodig is.

x Hebben meditatiecentra straks in deze wereld geen waardevolle plaats? Kunnen nieuwe (dergelijke) centra beter zonder of met subsidie werken? Gaan van bijv. de kosmos (in A'dam) het stiltepunt

(in Den Haag) goede injecties uit, en zal de eerste (met de dreiging van een subsidiestop) blijven bestaan?

- Wanneer de betekenis van dit centrum zo groot is als de aanhangers daarvan schijnen te vermoeden, zullen ze het in stand houden. Ik geloof dat meditatiecentra van groot belang zijn. Maar ze moeten in stand worden gehouden door degenen die er gebruik van maken. Anders gezegd: ik wijs subsidie-regelingen af, al is het alleen maar omdat daardoor een stilte-, een meditatiecentrum, etc. in feite slachtoffer kunnen worden van regulerende invloeden, die van het wezen van de zaak weinig of geen verstand hebben.

Ik denk verder dat vele kerken van u over een groter aantal jaren in feite geëvolueerd zullen zijn tot stilte- en meditatiecentra, waarin dan misschien ook nog eens een dienst wordt gehouden, terwijl vele van de hiërarchisch gestructureerde kerkgemeenschappen van vandaag, in feite terugvallen tot kleine groepen van eigen gelijk overtuigden.

- x Komt een wereld zonder vervelend werk straks concreet tot stand?

- Wanneer de mens 't verleert zich bij het horen van het woord 'werk' bij voorkeur te vervelen, is die mogelijkheid niet uitgesloten.

- x "Van nature vindt een mens het prettig om te werken; de problemen komen vanaf het moment dat het geld erbij te pas komt!" Is daarom geen leef-, of werkwijze denkbaar, geheel zonder geld, waarbij alle werk vrijwillig is? Bestaan er bijv. op andere planeten geen (economische) stelsels die we geheel of gedeeltelijk over zouden kunnen nemen (en invoeren)?

- Ik denk dat het invoeren daarvan onmogelijk zou worden gemaakt door de huidige belangengroepen, die een veel te hoge invoerbelasting zouden eisen. Maar het is denkbaar dat een ander systeem ontstaat, maar dan moeten we wel begrijpen dat het een kwestie zal worden van eerlijk delen in de productie, en dus niet meer van: ik een beetje meer dan jij.

En zolang een derg. mentaliteit tot zelfs bij de laagste arbeiders nog steeds bestaat, is het niet denkbaar dat men komt tot een structuur waarbij het werken inderdaad voortkomt uit de behoefte van de mens en zijn relatie met de gemeenschap, en niet een kwestie is geworden van verdienen.

- x Zou dit misschien voor ons pas kunnen over 10.000-den jaren?

- 't kan over 2 jaar ook, als de mensen verstandig worden, maar of ze dat in 10.000 jaar halen weet ik ook niet.

- x Is gezag strikt genomen misschien altijd uit den boze, maar in de werk- en productiesfeer, op aarde althans, noodzakelijk? Boeddha zei hierover: "alle mensen zijn gelijk in waarde, en van gelijke herkomst, maar op aarde is gezag noodzakelijk". Zijn hebzucht en gezag de werkelijke peilers van deze maatschappij?

- Ja, u vraagt me wel om allerhand zeer gemene kritieken uit te spreken over uw huidige maatschappij. Laat me het zo stellen: gezag is iets wat altijd in een menselijke samenleving aanwezig is geweest en zal blijven. Maar er is een verschil tussen een gezag wat je je aanmatigt en een gezag dat je verkrijgt door de erkenning van je mogelijkheden en waarden. Ik meen dat gezag alleen daar gerechtvaardigd is waar degene die het gezag uitoefent zijn recht tot het hebben van gezag voortdurend manifesteert, niet door zich te laten kiezen of door zich met legerhulp tot meester uit te roepen, maar door iets te doen voor de gemeenschap. Het jammer is dat de meeste mensen dan voorbij kijken aan hetgeen werkelijk door de gezaghebber wordt gedaan, en eerder denken aan hun eigen kleine

belangen die ze daardoor geschaad achten, zoals het geval van Allende bijv.

Ik geloof dat we gezag als een noodzaak moeten zien, omdat er altijd iemand is die iets beter weet of iets beter kan dan jij dat kunt. En dan moet je erkennen dat die in dat opzicht je leermeester is. Maar alleen in dat opzicht. En dan heeft-ie dus in dat opzicht, en geen ander, zeggingschap over je. Ook ten aanzien van dingen die daarmee in verband staan natuurlijk. Het feit van een algemene machtsuitoefening acht ik uit den boze.

De meest ideale samenleving die ik me kan voorstellen is er een waarin macht alleen ontstaat door de erkenning van gezag bij de anderen. Maar er zal altijd een leider moeten zijn en iemand die volgt. Een mens is nu eenmaal een kudde-dier. Maar hij moet niet een leider kiezen omdat-ie mooi is, maar om wat-ie toont te kunnen.

En ik moet daar aan toevoegen dat zelfs het kiezen van iemand omdat-ie mooi is, de laatste tijd erg in de knel is gekomen, want als ik kijk naar sommige van de staatslieden van deze dagen dan denk ik ook. hallo lelijk-lelijk.

x "Werkeloosheid is ons grootste probleem" zei nederlands ministerpresident onlangs. Is dit wel zo? Is werken aan mentaliteit niet veel belangrijker?

- Ik zou zeggen werkeloosheid is geen probleem. Het is alleen de opvatting die men heeft omtrent het recht van de burger, dus ook van de werkeloze, waardoor het probleem ontstaat.

Ik kan begrijpen dat de werkeloze denkt: als een ander het heeft wil ik het ook hebben. Maar dan moet-ie maar een manier vinden om het te verdienen. Ik denk dat elke mens recht heeft op een redelijke huisvesting, op voldoende kleding en een voldoende voeding. Wat-ie verder méér nodig heeft, daar moet-ie zelf voor zorgen. Het is het denkbeeld dat men dingen van de gemeenschap kan eisen waardoor niet alleen die werkeloosheid steeds toeneemt, maar waarbij we ook steeds weer een vlucht voor de arbeider zien door middel van mechanisaties. Dat is alleen omdat die arbeider te duur is en te slecht. En dan zouden we dus een oplossing kunnen vinden.

Een ander probleem is dat de werkeloze eig. heel vaak niet werkelijk werkeloos is. D.w.z. hij werkt wel, hij verdient ook wel, maar blijft gelijktijdig van de gemeenschap een volledig, zij het minimaal levensonderhoud eisen. Ook dat is niet juist.

Het probleem is dus gelegen in het feit dat uitkeringen in geld in feite een grote hoeveelheid niet-reëel-werkelozen doet voortbestaan. Zou men overgaan tot uitkeringen in natura dan zou dat vermeden kunnen worden en dan zou zeer waarschijnlijk ook de werkeloosheid aanmerkelijk sneller teruglopen dan op het ogenblik, ondanks alle belastinggeld-injecties, denkbaar is.

Misschien niet het meest sympatische antwoord voor sommigen, maar het is wel het meest juiste dat ik u geven kan. Nogmaals: ik ben niet alwetend of onfeilbaar, u moogt rustig denken dat u het beter weet. Als u aan onze kant komt, bekijkt u het nog maar eens, dan denkt u er toch wel anders over.

x Moeten staten blijven denken: het bedrijfsleven is de basis van onze maatschappij? Welke politiek zou nodig zijn om een ieder weer arbeidsvreugde in zijn werk te kunnen geven?

- Daar is gewoon geen antwoord op te geven, omdat die mogelijkheid alleen daar zou bestaan waar nationaliteiten en grenzen worden afgeschaft, waar de politiek wordt teruggebracht tot wat ze in feite behoort te zijn: het uitspreken van meningen zonder daaraan gelijktijdig belangrijkheid en gezag te kunnen ontleenen.

De bureaucratie en de technocratie zou moeten worden teruggeschroefd tot datgene wat ze in wezen zijn: de registratie-noodzaak, die inderdaad bestaat, en daarnaast de noodzaak de techniek verder te ontwikkelen. Maar zodra de bureaucraat gaat uitmaken hoe de mens moet leven, opdat zijn regels passend zullen blijven, en de technocraat gaat uitmaken wat voor de mensheid technisch het meest begeerlijke is, ontstaat een toestand waarin arbeidersvreugde veel minder snel mogelijk wordt en ontstaat gelijktijdig eig. een wegvallen van veel arbeid, omdat deze niet meer gewaardeerd wordt.

Laat me het heel simpel zeggen: in de dienstverlenende beroepen zouden heel wat mensen een functie kunnen hebben, wanneer ze niet zouden menen dat ze daarvoor een beloning moeten hebben, waardoor in feite hun functie onbetaalbaar wordt. Als een specialist - neem me niet kwalijk - zou uitgaan van het standpunt: ik heb recht op een redelijk levensonderhoud en daarnaast een juiste vergoeding van mijn kosten, dan zou hij waarschijnlijk ongeveer 70.000 gulden minder gemiddeld verdienen dan nu het geval is. Hij zou daardoor minder belasting betalen, dat is waar, maar hij zou toch de kans hebben om twee keer per jaar eens eventjes een paar weken er tussen uit te gaan. Hij zou het dus helemaal niet slecht hebben. Maar hij zou daardoor wel in de gezondheidszorg de mogelijkheid scheppen om een aantal additionele verzorgende personen aan te stellen en zo kan ik verder gaan. Maar ieder denkt: ja, maar ik. Ik geloof dat ik het daarbij kan laten.

x Een nederlands spreekwoord zegt: "het werk gaat voor het meisje". Is dat niet deel van onze calvinistische denkwijze? Mensen zijn toch veel belangrijker dan materie?

- Ja, tegenwoordig zou je het moeten aanvullen zelfs: arbeid gaat voor de jongen. Dat is de moderne opvatting tenminste. Maar ik zou het zo zeggen: wanneer je een taak op je neemt, is het belangrijk om deze ook te volbrengen, ongeacht wat dit op persoonlijk vlak aan beperkingen betekent. Maar je móét de mogelijkheid hebben om minder verplichtingen op je te nemen en daardoor meer mogelijkheid te behouden om voor je zelf en voor je omgeving te leven. Ik zou dus willen voorstellen de toch wel reformatorische uitspraak die u citeerde, te wijzigen en te zeggen: het werk wat onvermijdelijk is, gaat voor het meisje.

Ik geloof dat daarmee ook de laatste vraag redelijk is beantwoord. Natuurlijk zijn er nu een paar tot de conclusie gekomen dat ik ook maar een zeer orthodoxe ouwe zeur ben. Dat ben ik waarschijnlijk vanuit uw standpunt, maar aan de andere kant kan ik toch heel aardig ook door de moderne ontwikkelingen heen kijken, en ik ben bang dat de meeste mensen juist dat niet kunnen. Die lopen altijd vast op een bepaald facet van de zaak.

Bestaat er iets wat, naast theologie, zo ireëel is als het bankwezen? Ik geloof niet dat er een antwoord op mogelijk is. Het is een handel in geld dat in wezen niet bestaat, maar door overschrijvingen wordt gecreëerd en waaraan dan voldoende wordt verdiend om grote gebouwen neer te zetten, die dan onderhouden moeten worden door een vergroting van de heffingen op de gelden, die men overschrijft zonder dat ze bestaan.

Als je aan die dingen denkt dan vraag je je af: waarom? En dan zal ik ook een volksgezegde - zij het niet in het nederlands - citeren: "Money is the root of all evil". Geld, het denkbeeld dat je met ruil-middelen macht koopt, een mogelijkheid koopt, is even verwerpelijk als de god-gezonden macht van de vorst eens, waardoor idioten de onfeilbaarheid van de Heilige Geest met zich

konden dragen in de ogen van hun onderdanen, die daar dan ook onder leden.

x Is de 40-urige werkweek te veel? Kun je zeggen: het kan terug, zodat er meer tijd voor andere dingen bestaat, andere vormen van spel?

- Als het andere vormen van spel zijn, vind ik een 40-urige werkweek veel te kort, maar wanneer u zich afvraagt of het verminderen van de arbeidsduur verantwoord is, dan kan ik dit alleen beantwoorden binnen het kader van uw huidige economische opzet. En dan moet ik stellen dat het in feite niet mogelijk is, omdat daardoor de continuïteit van een productie in gevaar komt, en daarmee dus de lasten van apparaturen te zwaar op het product gaan drukken.

H.a.w.: alleen wanneer bekwame arbeiders elkaar, laten we zeggen in twee- of drie-ploegendienst gaan aflossen, en daarbij elk genoeg nemen met de helft van het normale inkomen dat ze nu verdienen met een 40-urige werkweek, is het mogelijk om terug te gaan tot een 20-urige werkweek.

x Hoe is die verveling, die van spel, werk maakt, te overwinnen?

- Ja, ik denk dat het misschien het beste zou zijn om van het werk toch weer een soort spel te maken. Herinnert u zich de Staganov-arbeiders uit zeg maar de twintiger, dertiger-jaren in Rusland? Mensen met een enorme prestatie. Die prestatie was misschien vanuit uw huidig standpunt, uw huidig gevoel van arbeid en arbeidsverplichting krankzinnig. Maar wat had het tot gevolg? Niet alleen dat de productie opliep, maar gelijktijdig dat er een soort wedstrijd ontstond, waarbij, byv. in het mijnwezen, mensen eig. harder werkten dan ze verplicht waren te doen, in de hoop dichter te komen bij de beloning, publiciteit en een vacantie, die een Staganov-arbeider kreeg.

H.a.w. er zat een wedstrijd-element in het werk en dat stimuleerde niet alleen de productiviteit maar verhoogde gelijktijdig ook de arbeidsvreugde. Ik dacht dat je derg. spel-elementen in het werk zou moeten kunnen invoeren en daardoor voor de mensen een uitdaging scheppen. Al is het bij wijze van spreken maar: als Mies meer koekjes inpakt dan haar dan komt zij in aanmerking voor een dagje Zandvoort-aan-zee. O, neem me niet kwalijk, Scheveningen natuurlijk, ja. 't is allebei even beroerd, dus maakt ook geen verschil uit.

x Is er in het huidige bedrijfsleven niet een trend naar bijv. de japanse manier van werken, waarin gezamenlijk wordt gesport en waarin het werk niet ophoudt wanneer de mensen naar huis gaan?

- Ja, die neiging is er wel en daarbij vergeet men dat men een totaal andere achtergrond heeft. In Japan was men, en dat was tot 1892 in feite het geval, volledig horig aan zijn landheer. Die horigheid is later overgedragen op het bedrijf waarbij men in dienst kwam. Het bedrijf heeft daarbij een patriarchale functie, d.w.z.: als jij goed bent voor het bedrijf naar je beste kunnen, zal het bedrijf voor je zorgen onder alle omstandigheden, waarbij dus ook in feite het sociaal zorg-element naar het bedrijf is overgedragen. Dit nu is gezien de mentaliteit van producten in het westen, en van de arbeiders in het westen, niet goed denkbaar.

Daarom is alleen met gezamenlijk sporten en wat andere dingen dit niet te realiseren in de westelijke wereld. Er is een te groot verschil in achtergrond.

x Hoe is een uitkering in natura in plaats van in geld te realiseren? Ga je dan niet terug naar een soort klassenmaatschappij met standaard pakketten voedsel en kleding?

- Je gaat in feite terug naar een maatschappij waarin werken niet noodzakelijk is, behalve voor datgene wat je meer wilt hebben dan het noodzakelijke. Er zullen dan mensen zijn die hard werken en die zich daardoor meerwaardig achten, maar in feite bestaat er ook een standen- en kastenmaatschappij in deze wereld, in úw wereld, en diezelfde bestaat er ook in communistische landen, daar hebben we ook kasten.

Dus u moet niet denken dat daardoor een kastenmaatschappij zou worden ingevoerd, maar er zou wel iets anders gebeuren. Iemand die niet wil werken, hoeft niet te werken, punt een. Punt twee: iemand die wél wil werken, zal ook inderdaad zijn arbeid zo goed mogelijk verrichten, omdat ie daaraan de mogelijkheid ontleent om datgene te verwerven wat hij wil hebben. De een wil misschien een buitenhuisje, de andere een auto en de derde de beste sound-installatie die er is, en de vierde wil elke dag naar de disco. Dat moet-ie zelf weten, maar hij heeft dus zijn basis-onderhoud. Maar dat basis-onderhoud is niet voldoende voor de zgn. extra's.

En daarmee komen we dan een beetje af van de verzorgingsmaatschappij zoals die op het ogenblik bestaat, welke uitgaat van een sociale rechtvaardigheid die eig. meer dan voldoende recht doet aan minderheden, ten koste van meerderheden. Ik geloof nl. niet dat dat redelijk is. Wanneer je zegt: - het is zo net geciteerd van de Boeddha - "elke mens is gelijk" dan wil dat zeggen: elke mens moet de mogelijkheid krijgen om bij te verdienen. Maar niemand kan er toe verplicht worden. Arbeid is niet heilig, arbeid is doodgewoon datgene wat je zoekt, hetzij om jezelf een mate van vreugde, bevrediging en uitdaging te bezorgen, dan wel iets wat je jezelf oplegt om daardoor zaken voor je zelf mogelijk te maken, die voor jou dan vreugde, uitdaging etc. betekenen.

Ik geef toe dat is heel iets anders dan het huidige stelsel. Maar als we kijken naar de moeilijkheden die het huidige stelsel in toenemende mate veroorzaakt, dan moeten we ons toch afvragen of het wel reëel is om dit systeem in delen, of als geheel, in stand te willen houden.

Dat kan nl. bij de huidige ontwikkeling van de maatschappij, in deze opzet, ten hoogste nog 40 à 50 jaar verder gaan, maar dan is er ook helemaal niets meer. Dan is de staat bij wijze van spreken failliet. Dan kunnen er geen wegen meer verbeterd worden, dan zijn er geen subsidies meer en dan is er voor iederéén armoede en ellende.

Het zou dus beter zijn terug te gaan naar de basis-noodzaken van het leven en die voor iedereen gelijkelijk te stellen en iedereen de kans te geven dat pakket in natura te ontvangen. En daarnaast de mogelijkheid om door arbeid of handigheid of wat dan ook bovendien zich allerhand extra's a.h.w. te verdienen, eigen te maken.

- x Denkt u dat dit door u geschetste beeld van een basis-pakket, eens concreet tot stand zal komen, ook in de derde-wereld-landen?

- Ik denk niet dat het basis-pakket dat hier in het westen als onvermijdelijk en noodzakelijk wordt gezien, in derde-wereld-landen als zodanig zal worden beschouwd. Het zal daar dus anders zijn en waarschijnlijk veel lager liggen. Maar gelijktijdig zou men veel meer mogelijkheden moeten creëren om zich boven deze basis uit te werken en dat kan alleen wanneer ieder met zijn producten over de gehele wereld zonder tolgrenzen, tolmuren, end. aan de markt kan komen. Dat is de grote moeilijkheid.

Realiseer u nou eens de dwaasheid van de rijke landen die

gelijktijdig zeer grote bedragen gebruiken om staten te subsidiëren die dan te arm zijn, - derde-wereld-landen zegt u geloof ik -, en op die manier bovendien proberen hun eigen politieke inzichten ook nog aan die landen op te leggen, terwijl ze gelijktijdig hoge tol-grenzen hebben opgebouwd, waardoor de producten van die landen onnodig duur worden, wanneer ze al aan de markt kunnen komen. Dat is toch onzin?

Ik geloof dat we het daarmee hebben gehad vrienden, en dan wil ik alleen nog een slotwoord plegen. Ik zou het zo zeggen:

Leven is werken, maar leven genieten

is het spelen, dan merk je het werken niet.

Maar 't is het spelen dat leren wordt en vaak bereiken,

in de sleur van het werken gelukt je dat niet.

Zoek naar je zelf, leef uit eigen krachten

en wees in de wereld dat wat je wilt zijn.

De wereld waardeert het niet, maar de kans dat je dood gaat

van erger, verveling, wordt onmetelijk klein.

En als je jezelf op de wereld kunt wezen

dan sterf je vanzelf ook bevrijd, onbevreesd.

Omdat je in geest dan volledig kunt wezen,

wat je op aarde tenminste als deel bent geweest.

Zo, maak werken tot spelen en uw spelen tot arbeid

en geef heel de wereld wat in u bestaat

opdat heel het leven tot kracht wordt geweven

die de wereld, uw geest en het Zijn ondergaat.

Ik dank u voor uw aandacht, en ondanks de natuurverschijnselen die mij enigszins gestoord hebben vanavond, wens ik u toch nog een zeer zomerse zomer toe.

Goedenavond.

:--:--:--:--:--:--:~

